

SLOVENSKI UČITELJ.

List za učitelje, odgojitelje in šolske prijatelje.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca in velja 3 gld. za vse leto, 1 gld. 50 kr. za pol leta. Učiteljskim pripravnikom se daja za 2 gld. na leto. Spise, dopise in naročnino sprejema Ivan Lapažne, nadučitelj v Ljutomeru na Štajerskem. Oznanila, reklamacije in druge administrativne reči naj se blagovolijo pošiljati „Narodni tiskarnici“ v Mariboru v koroški ulici hiš. št. 229.

Štev. 12.

V Mariboru 20. aprila 1873.

I. letnik.

Naši nemški sobrati.

V političnem in družabnem življenju razodevajo Nemci sploh, brez malih izjem, neprijateljstvo do nas Slovencev. To mrzenje do nas jim je večidel prirojeno, se vè, da so nemški časniki z zvitim podpihovanjem ne malo to sovražtvo pospešili. Kakor drugi stanovi, tako se tudi nemški učitelji ne morejo zdržati, kedar gre psovati Slovence. Tega smo se tudi slovenski učitelji že mnogokrat prepričali, in sicer bridko prepričali. Akoravno so slovenski učitelji zarad složnosti in zarad obče koristi dohajali in se vpisovali v društva nemških učiteljev, akoravno podpirali in čitali nemško njih časopisje, vendar s tem si nismo pridobili njihovega prijateljstva, marveč vzbudila se je stara nevolja v njih, kakor hitro smo besedo materno spregovorili, v materni besedi jeli pisati, in kakor hitro smo si upali reči, da smo slovenski učitelji. Iz minolih časov bi utegnili navèsti več izgledov, iz novejših naj povemo ti-le:

Ko smo se mi s svojim novim slovenskim listom na dan prikazali, bilo je splošno mrmranje med nemškimi kolegi, in graški šolski list je s svojo togoto z grdim psovanjem razodeval. Pa zakaj? Zato ker je bil list slovenski. O istem času izišla je v Ljubljani nemška „Schulzeitung-a.“ O tej se je graški „Pädagog“ (?) hvalevredno izrazil in graško učiteljsko društvo se je na „Schulzeitungo“ izrekoma zavoljo tega naročilo, „da se nemška stvar na Kranjskem pospešuje“.

Nedavno smo dobili nov dokaz, od nemških učiteljev, da se oni v istini veselè, da bi naša slovenska reč, toraj slovenska šola in slovenska omika propala.

Po slovenskih časnikih se je namreč čitala novost, da si učitelji mariborskega okraja, t. j. okolica brez mesta, snujejo svoje slovensko učiteljsko društvo. „L. Schulzeitung“ je to ra-

zumela tako, kakor da bi vsi učitelji spodnje Štajerske snovali tako društvo in je vsled tega „slovenskemu učiteljskemu društvu v Ljubljani“ prirokovala in želela pogin. Ta lažnjiva novost je bila voda na mlin koroškega in štajerskega nemškega šol. lista in hitro sta to z veseljem in očitno škodoželjnostjo zaznanila svojim čitateljem. Graškim učiteljem je pa to bilo le deloma po volji. Da bi se splošno „slovensko učiteljsko društvo“ razdrlo, no, zoper to bi že ne ugovarjali; da bi se pa na Štajerskem osnovalo slovensko učiteljsko društvo, tega se hudo bojé! O tem nam spričuje članek v „Päd. Zeitschrift“, št. 9. pod naslovom: „An di slovenischen Lehrer Steiermarks.“ V bojazni, da bi bil s tem uničen „Lehrerbund“, da bi se naš list še bolj ne razširjal po slovenskem Štajeru, da bi „P. Zeitschrift“ ne dohajala med slovenske učitelje, zabavlja prav grdo slovenskim učiteljem na spodnjem Štajeru. Imenuje je „gefährliche (res se nas bojé) Coterie“, „eingewanderte Costaianer“ itd.

Naštevá, koliko koristi skupno delovanje, zlasti koliko haska nam dája „Lehrerbund“. Pač „Lehrerbund“ nam veliko koristi!? Radi bi samo vedeli, s čim in kako? Pri enem edinem svojem zboru je priporočal znano „analitično-sintetično“ metodo, ki ni toliko vredna, kolikor se o njej govori. „P. Zeitschrift“ dalje na srce polaga slovenskim učiteljem, da imamo na Štajerskem le en deželni šolski svet, le eno izpraševalno komisijo, toraj naj bi bilo tudi le eno učiteljsko društvo. S temi razlogi ste ravno pokopali svoje zahtevanje. Ravno le en nemški šolski svet ni za slovenske šole in učitelje, ni za slovenske krajne in okrajne šolske svete, kateri vsi nemških njegovih ukazov in odlokov ne razumó. Ravno tako samo ena nemška izpraševalna komisija in za slovenske učitelje, kateri k izpitom rajše hodijo v Ljubljano, kjer je vsaj nekaj slovenskega. Nadalje pravi „P. Z.“: koliko koristi vživamo slovenski učitelji od graških društev in da se potem nam vsa podpora odtegne. Presneto malo nam dojde iz nemškega Gradca, če pa kaj dobimo, je to le v slabi razmeri z denarjem, kterega pošiljamo v različna graška društva! Sicer pa „P. Zeitschr.“ ni toliko mogočna, da bi to zabranila, vsaj imajo učitelji na zgornjem Štajeru kljubu veliki togoti graških učiteljev vendar tudi svoje društvo. In zakaj bi slovenski učitelji na spodnjem Štajeru takega društva ne imeli? —

Vi, nepravični nemški kolegi ga nam gotovo ubranili ne bote! Ako bodemo spoznali, da je nam takega društva treba, gotovo Vas za svet in za dovoljenje prašali ne bomo. Sicer že imamo mnogo okrajnih učiteljskih društev, slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani za vse slovenske učitelje, in morebiti se nam posreči ustanoviti društvo za izdavanje slovenskih šolskih knjig. Pri vsem tem podvzetji pa nam pomagajo in bodo tudi duševno in materialno pomagali le slovenski učitelji. Nemški učitelji

še nikoli niso pospeševali koristi slovenske šole in slovenskih učiteljev, nasprotno se pa to še vedno godi. Koliko pišejo (žalibog) slovenski učilelji za nemške liste, kako marljivo ravno slovenski učitelj podpirajo to in ono podvzetje Nemcev, koliko je slovenskih učiteljev po nemškem Štajeru in Goratanu! Ali pa Slovenci tudi koliko podpore od nemških učiteljev uživamo? Nikoli. Mi se morem še le njihovega jezika najprvo naučiti, da je razunmemo. Torej nemšk kolegi, ne grajajte poštenega slovenskega učitelja, ki se trudi za omiko svojega naroda! Ne vtikuje se v naše razmere, katerih tem manje razumete, ker še našega jezika ne znate, kar je tudi tukaj „*conditio, sine qua non!*“ —

O šolskem obiskovanji.

I.

V šolo morajo hoditi po novi šolski postavi od 14. maja 1869. vsi otroci, ki so dokončali 6. leto in niso še izpolnili 14. leta. (§. 21. om. š. p.) Izstop iz šole se po omenjenem §. sme še le takrat dovoliti, če si je učenec prisvojil za ljudsko šolo ukazane najpotrebnejše znanosti, kakor čitanje, pisanje in številjenje. Konec šolskega leta se sme izstop iz šole dovoliti tudi takim učencem, ki niso še izpolnili 14. leta, pa ga bodo v bodočem polletji, in ki so se dobro izučili v predmetih ljudske šole. To dovoljenje daje iz važnih vzrokov okrajno šolsko svetovalstvo. Te določbe ima državna šolska postava o šolskem obiskovanji. Deželne šolske postave ne govoré o tem nič, koliko let morajo otroci postavno v šolo hoditi. Samo v goriški deželni postavi je v §. 21. sledeča izjema: Dolžnost, v šolo hoditi, se pričinja z dokončanim 6. letom in traja do dokončane 14. leta. Vendar sme deželni šolski svet (goriški) po posvetovanji z okrajnim šolskim svetom v tistih okrajih, kjer krajne razmere silno zahtevajo, to dolžnost omejiti na izpolnjeno 7. leto do dokončane 12. leta. O tej zadevi govori še poslednja beseda učni in šolski red od 20. avg. 1870, ki je veljaven za vse naše dežele. V tem ukazu je najvažnejši §. 13., ki dolžnost, v šolo hoditi nekoliko zmanjšuje. Ta se glasi:

„Zapovedano šolsko dobo okrajšati (s pomanjšilom učnih ur v tednu, z ogradilom nauka samo v zimsko polletje, z napravo večerne ali premenjevalne délovniške šole ali pa po kakšnem drugem pripravnem poti) to je samo po kmetih časno dovoljeno tisti mladini, katera je prišla že v zadnji dve leti uka. Natančneje o tem določa deželna učilnična oblast, poslušaje primerne želje ter nasvete krajne in okrajne učilnične oblasti.“

K tem postavnim in vladnim določbam imamo še pristaviti §. 22.

(14. m. 69) ki se glasi: V šolo se jemljejo otroci v začetku šolskega leta, izjema je samo pri preselitvi starišev. Okrajni šolski svet in v silnih slučajih krajni šolski svet sme izjemoma dovoliti sprejembo otrok med šolskim letom“. In naposled dodamo še veljavne opravičene izgovore pri šolskih zamudah (§. 4. učn. reda):

- 1) „če otrok izboli;
- 2) če izbolé otrokovi roditelji ali svojci, ako je dokazano, da ga potrebujejo v postrežbo;
- 3) slabo vreme, ako bi otroci v njem utegnili zboleti;
- 4) tako slabi potje, da se po njih ne more hoditi.“

S tem smo zdaj navédli vse vladne in postavne vredbe o šolskem obiskovanju. Naša naloga je preiskovati, ali so te določbe dobre, pravične za stariše in koristne za mladino.

Vgovarja se proti jim, da so v principu krivične, da se starišem pravica krati, da imajo sami določevati, koliko in kakošne šole naj obiskujejo njihovi otroci. Imenujejo to naredbo „šolsko silstvo“ (Schulzwang), kratenje družinskih pravic.

Zopet drugi niso zoper to „šolsko silstvo“, grajajo samo to, da je šolska doba predolga, in sicer se nekterim prezgodaj pričenja, nekterim pa predolgo traja.

Te ugovore mi s tem zavračamo:

Država je po meščanskem zakoniku naložila dolžnost, za izrejo in poduk otrok skrbeti starišem in njihovim namestnikom. Če pa ti tega ne storé, zastopa in zagovarja država pravico otrok do splošne izreje in poduka. Tako je tudi v nemških deželah vpeljano tako imenovano šolsko silstvo, ki je opravičeno po moraličnih in krščanskih nagledih. Šola je namreč dobra naprava; k dobremu kterega siliti, pa ni greh. Vsaj je napeljevanje k dobremu ob enem odvracanje od hudega.

Da bi šolska doba predolgo trajala, ta ugovor naj zavrnemo s temi besedami, ki smo je pisali o tem predmetu že l. 1871. v „Tov.“: „Poglejmo, kaj stare postave o tem govore. §. 301. stare politične šolske vredbe pravi: „Vsi otroci, dekleta in dečki, premožni in revni naj hodijo v šolo od pričetega šestega (tedaj od dokončanega petega) do izpolnjenega dvanajstega leta.“ Prejšnja postava je velevala toroj sedem let za vsakdanjo šolo. Vrh tega pa je bila še nedeljska ali ponavljalna šola, v katero je morala mladina od 12. do 15. leta hoditi. Nove šolske postave sicer res zahtevajo osmoletno šolanje, pa ne omenjajo nedeljske šole, in imajo še v zadevi vsakdanje šole nekoliko olajšav. Tako se iz 3. odstavka v §. 21. (post. 14. m. 69) razvidi, da se nekterim učencem more dovoliti samo 7½ šolanje. Za kmetsko mladino je potem zopet ugoden §. 13 šolskega in učnega reda, po katerem se more redno šolanje za kmetsko mladino znižati celó na 6 let.

Samo na zadnje dve leti, za 13. in 14. leto, more se vsaj

nekaj poduka preskrbeti. To se zgodi s tem, da otroci v teh letih samo po zimi v šolo hodijo, ali da se za nje napravi večerna šola ali premenjevalna (vsaki drugi dan) delovniška šola ali še kakošna drugačna šola, da je mladini olajšano. Omenjeni §. daja šolskim oblastnijam pravico, da morejo po potrebi posameznih krajev nauk za kmečko mladino v starosti od 12. do 14. leta kaj poljubno vravnati, dovoljuje še celó, da sme deželni šolski svet po predlogu okrajnega šolskega sveta zopet vpeljati — nedeljsko šolo za omenjeno mladino.

Če končno vse te določbe dobro premislimo, moramo reči, da v tej zadevi ni med novo in staro šolsko postavo nobenega bistvenega razločka, da nova šolska postava gledé dolgotrajnosti šolske dobe nikakor ni ostrejša od stare politične vredbe. Pritožbe zoper novo šolsko postavo v tej stvari niso opravičene, kajti enake, nemilejše določbe so tudi v starih postavah.

Tistim, ki v tej stvari vedno grajajo novo postavo kot ostro in krivično, moramo tedaj reči, da ne umejo praviti starih niti novih šolskih postav.“

Ustrahovalna pravila namesto šibe.

(Priobčil A Šket.)

1. Na čelu vseh pravil naj v vsakemu učitelju med drugimi znamenita črtica glasno doni: „Učitelj, na prednašenje določenega poduka se vsaki čas tako pripravi, da bode prednašenje svoje učence zanimivalo in mikalo; zakaj raztresenje učencev večjidelj iz svojega nepripravljenja za poduk-zajemaš!“

2. Učitelj vpraša po molitvi 1., 2., 3. itd. izmed šolarjev, zakaj so ga stariši v šolo poslali (odgovor si lahko mislimo); potem še vpraša vse učence: „Je li kateri med vami, da so ga stariši za česar drugega v šolo poslali?“

Dobro, tako storite, kakor stariši od vas zahtevajo! (Bi se pa vendar le primerilo, da bi kateri nemiren biti začel, poreče naj učitelj: „Meni se zdi, da je iz med vas eden pozabil, kar sem po molitvi vsakterega izpraševal; tega bodem moral domu poslati!“)

3. Učitelj zapiše po molitvi s kredo na tablo: „Tukaj je šola.“ Potem zakliče kakega nemirneža k tabli in mu resnobno poreče: „Čitaj!“

4. Po molitvi učitelj poreče: „Danes dovolim nemirnežem svojevoljno se obnašati zategadelj, da jih bom preštel, koliko jih bo.“

5. Danes bom pazil, če bodo fantje ali dekleta bolj mirni. (Že morem soditi, da so dekleta bolj tihe.) Sramota je za fante!

6. Temu pa onemu dovoljim nemirnemu biti — imenovaje

pokaže učitelj po molitvi. Sošolci so dovolj dosvedočeni, da ravno ti nikdar kaj takega ne storé.

7. Ako je izmed 100 jabelk edno gujilo, koj moramo storiti z njem. Gotovo odstraniti. Ako je pa eden izmed vas poreden —; to pa bi bilo pač žalostno!

8. Če ima kateri od vas yeselje porednemu biti, naj k meni pride, in naj me prosi za to. Če bom spoznal, da mu je kaj takega treba-mu bom v to dovolil. Ovače se ne sme podstopiti nobeden porednemu biti!

9. Učenec ima le tedaj pravico govoriti, kadar ga vprašam. — (Sem li te česa vprašal?!)

10. Danes bom nemirneža s pričetno pismenko na tablo zapisal. (Sem žalibože že primoran zapisati!) Po nauku bom celo ime povedal, kar k temu „H“ še spada.

11. Kdor izmed vas danes želi priden in šolar lepega vèdenja imenovan biti, naj v znamenje roko vzdigne. Dobro!

12. Vsi učenci morajo v šoli tiho in mirno poslušati — zapomnite! To imate na tabli napisano. (Porednežu se reče:) — „Meni se vidi, ti imaš slabi pogled, bliže k tabli stopi in čitaj!“ —

13. Koliko ur imate na dan, da v šoli niste? Vidite, dosti imate časa se po šoli pogovoriti — ali zdaj imate poslušati. Hočete li to storiti?

14. Tukaj imam listek, kamor bom vsakega pridnega izmed vas zapisal. Po dokončanej šoli (ko je bil vsak miren) poreče učitelj k ednemu izmed učencev: „Danes je listič takole napisan: — čitaj! „Vsi učenci so bili danes mirni, ter so hvale vredni. Žalostno bi pač bilo, ako bi zapisati moral — izvzeti so: — “

15. Danes vzamem zapisnik v roke, in kateri od vas je nemiren, dobi črno piko, ki se pa ne da izbrisati. Da pa bote med naukom pomnili na to, vam v znamenje tukaj na tablo belo piko naredim.

16. Danes opazujem, da so učenci v šoli, ki sem jih navadno k porednim prišteval — mirni; da, gotovo — še ganejo se ne.

17. Prav mirne bom danes v zapisnik zaznamoval.

18. Zapovem vam danes, da bodete celi čas poduka prav pazni. Bom li vidil, če je kateri izmed vas, ki bo z veseljem mojo zapoved spolnil.

19. Pridnim in mirnim učencem, ki zraven sebe porednega sočolca imajo, dovolim, da mu na glas porekó: „Bodi miren!“ Bom vidil, ako se bo kateri na taki način opominjati dal.

20. Ako spregovorim: „Mir!“ tako se naj nobeden od vas ne podstopi besedice ziniti, dokler ne porečem: „Šumite!“ Zdaj pak porečem: „Mir!“

21. Kdor od vas česa imeti hoče, naj v znamenje roko

vzdigne, pa ne da bi s šumom nadlegoval druge. Če potrebuje česa, bode se mu berž želja spolnila, čes bo res treba. Razumete?

22. Ako bi kdo hudovoljno bližnjemu krivico delal, bi li to prav bilo? Ako pa otrok z nemiroм nam vsem krivico stori, ima li prav?

23. Glejte tu imam danes 2 znamenji zadovoljnosti, po šoli dobi najpridnejši fant edno — drugo se bo najpridnejšemu dekletu dalo.

24. Ljubi otroci, v šoli se morate pridno učiti, mirno sedeti in pazno poslušati, ako hočete, da vas bom za ljubo imel. Mislim da ni eden, da bi me črtil. Vidil bom tedaj, koliko jih je, ki me radi imajo.

25. Že eden sam otrok, ki se lepo véde, je 20. drugim za izgled. Po šoli vam hočem najmirnejšega učenca pokazati, zanesljivo se smete zgledovati nad njim.

26. Danes zapazujem, da je vse tiho, mirno in pazno; ako bode do konca šole tako, hočem vam pripovest o . . . povedati.

27. Na ovi listek hočem danes imena tistih učencev napisati, ki med celim časom poduka prav mirno sedijo.

28. Vsi, kateri mislijo danes nemir delati, naj že zdaj pred molitvijo iz svojih prostorov v stran stopijo.

29. Dragi otroci, koliko ur ima dan, to vam je znano. Vidite, le 2 ure so za šolski poduk vam odločene — porabite jih v svojo korist!

30. Čisto nov prigovor sedaj pri ljudeh slišimo: „Čas je blago!“ Oh, ne zamudite zlati čas nauka, ki vam bo blagá obilno prinašal!

31. „Mir“, ne rečem rad pogostoma, došti enkrat ali dvakrat. Bom vidil, ako bo le samo enkrat, ali celó nobedenkrat treba to besedo izgovoriti.

32. Najpridnejšemu od vas podam kredo, ter bo z njo pri vsakemu od vas, ki bo porednega védenja, na stolu pred njega črtico narisal.

33. Dobro vem, da vam oče in mati predno v šolo greste porekó: „Pridni bodite, dobro se učite!“ Kar vam tedaj stariši naročajo, to morate storiti. Zapomnite! (Si že pozabil, kar so ti stariši sporočili.)

34. Če bi kateri od vas še tako skrivaj poreden biti hotel, da bi vas učitelji zapaziti ne bi mogli, eden je vendar pri vas, ki vse vidi in vé. — In kdo je ta! Da, Bog? Zapomnite si. Bog vse vidi in vse vé, ohranite čisto mu sree!

35. Šola je vrt, v kojem najlepše cvetice zapored rasto; le semtertje je kakošno malično plevél. Cvetice so vam poduk, a plevél je vsako nepotrebno pogovarjenje nemirnih učencev. Kaj vam je ljubo, cvetice poduka — ali plevel šepetanja? — Ogibajte se tedaj šepetanja!

36. Na tablo vam v prvi vrsti napišem: D. s. b. v. l. m.
v drugi „ „ D. s. b. n. n.
Po dokončanem nauku bom zgornjo ali spodnjo vrsto izbrisal,
ter vam pojasnil vaš značaj, ki določi rednost ali porednost.

37. Poglejte listek, navzgor je zapisana beseda, ki zaničevanje pomeni „Poredneži“. Kdor od vas dela nemir, se bode moral pod to sramotno besedo podpisati. (Ponesi mu ga tje, da se podpiše!)

38. Otroci, gotovo imate radi, ako sem z vami prijazen in ljubeznjiv. Kaj ne? Vidite, to lahko storite, da bom z vami tak. Kakó pravim? — Da, obljubim vam svojo prijaznost in ljubeznjivost, ako bodete pazno poslušali in se spodobno védli.

39. Danes bom vidil, ako bom zamogel porčči: „Ljubi otroci, bil sem z vami prav zadovoljen!“ Ali će bom žalosten, réči bom moral: „Oh, nezadovoljen bil sem z vami!“

40. Kaj imate rajše, če je lepo jasno vreme — ali da med dežjem nevihta blodi? Glejte, kadar ste lepo tihi in mirni, se mi dozdeva, otroci se značijo prav ugodnemu prijetnemu vremenu; ako ste pa raztresenega in nemirnega vedenja, menim vselej, v šoli je viharo, neprijetno in škodljivo vreme.

41. Nenavadno me danes veselje spreha, ker mislim — da bo vsaki od vas danes in vselej prav lepovéden. Bom li videl, če me to upanje kedaj ukanilo ne bo.

42. Včeraj sem pastirja videl, ki je še nad 100 ovac pasel, nobena izmed njih ni bila poredna, vsaka ovca je bila kakor je pastir hotel. Pade mi na misel, kakó pa nekateri šolar ravno nasproti ravná, ter se napačno in neumno od svoje črede izgubi. Ali je to lepo, da se od ovac, ki pameti nimajo, otroci osramotiti dajo?
(Dalje prihodn.)

Nekaj o nedeljski in napredovalni obrtniški šoli na deželi.

Dasiravno se ne da tajiti, da se je izobraževanje pri vseh stanovih s sodélstvovanjem in pomočjo ljudske šole zadnji čas očividno na višo stopinjo povzdignilo, vendar se kljubu temu potreba, po viši in obširniši omiki in izobraževanju pri vseh stanovih prikriti ne da. Kako zamore pa tudi kmetovalec pri sedanjih visokih zakupih, zemljinih cenah in dninah, vedno raztočih davkih in drugih potrebah shajati, ako ne bode znal na ravno tisti zemlji po umnejšem obdelovanju si to pridobiti, kar mu je po raztezovanju prostornosti nemogoče? Za vse to in drugo pa je potreba večega znanja in vednosti, kot se je pri prededih nahajalo.

Srednje trgovce in kupce do bornega kramarja na deželi, kateri so prej svoje blago dobivali od velikokupeca, ter bili ž njim po priprostem računu v zvezi, obiskujejo sedaj popotniki; oni imajo svoje izpiske in račune pri bankirju, jemljejo menjice ter jih dajo na-se spisovati; svoje knjige morejo natančno, pravilno in pridno spisovati. Nevednost jih ne varuje, in ako se hočejo škode obvarovati, treba je vediti zadevajoče postavne določbe in jih v svoj blagor obračati.

Vendar vse to še ne zadostuje; tudi mali prodajalec more biti dandanes popolnoma šolsko izobražen mož; pri kupčiji v daljavi velja danes posebno osebnost. Kteri potujoči obrtnik se pa bode tudi moral svojo dolžnostjo sprijazniti, in možu, s neobhodno potrebnimi vednostmi ne preskrbljenemu, zaklade in manufakturne izdelke svojega gospoda zaupati? Bolj ko nekdanj je postalo opravilo osebna reč in se opira na zaupanje. Stalno zaupanje zadobi pa si obrtnik po vestnem in zvestem opravljanji svojega poklica, po natančnosti in resničnosti v vseh zasebnih in opraviških zadevah, z ogibanjem žalibog le preveč nastale družbine in socialne laži. Koliko se še vedno zoper to pregreši, o tem pričajo neštevilni bankeroti ali krیده, ktera brezvestna početja določbe rodovinskih pravic še vedno pospešujejo.

Ako pri tem stanu spoznamo in odobrimo potrebo višega duševnega izobraževanja, in bogateje zaloge vednosti in znanosti, tedaj smemo reči, da je zahtevanje na tem polji pri obrtniki ali rokodelstvu vedno večje. Kako je bilo izobraževanje mojstra nekdanj, in kako mora ono biti sedaj? — Kako mora ono biti, o tem imamo sedaj le sem ter tje posamezne podobe. Le prav malo jih je, kateri so si pri mnogih opravih le na pol in pol zadostno izurjenost in izobraževanje po svoji zasebni pridnosti vedeli prisvojiti. Dostokrat morejo otroci, odrastle hčere ali soproge oskrbovati in opravljati, kar sta oče ali brat pozabila ali še nikoli znala nista. Samo od sebe se razume, da to zadeva le reči, ktere se z obrtnijo bistveno ne vjemajo; kajti ako ima kovač, mizar ali kaki drugi mojster kako novo misel, tedaj mora on to s svojo glavo in rokami narediti, brez pomoči drugih, naj so tudi bolj razumni, prebrisani in izvedeni. Veča potreba omike ne opira se samo na posamezna znanja in vednosti, ampak na splošno izobraževanje. (Dalje prih.)

Fizika v narodni šoli.

VI. Šolska ura.

Koliko in ktere lastnosti smo se dosedaj o telesih učili? Imenujte je! To so tedaj občne lastnosti teles; pri teh pa zapazimo še druge lastnosti. Glejte! Kamen tu, je truplo ali telo, voda v kupici je telo, pa tudi zrak v sobi je telo. Kaj ne,

med temi trojnimi telesi pa je velik razloček! Skušal bodem ta kamen razdeliti ali razdrobiti. E, to pa težko gre, je preveč trd. Vodo v kupici pa lahko razdelim, vsaj jo morem po vsej izbi razkropiti, da bodo kapljice, deli vode sem ter tje. Zrak je pa tako že povsod razdeljen in raztresen. Kamen imenujemo zaradi te lastnosti trdno telo; voda ima v sebi kapljice in jo imenujemo kapljivo, zrak pa se imenuje plinavo telo. Trdna telesa imajo lastne pa različne podobe. Skoraj vsak kamen ima drugačno podobo. Kapljiva telesa imajo pa le podobo posode, v kateri so, ali pa so v kapljice razdeljene. Pri trdnih in kapljivih telesih še zapazimo, da je je mogoče le malo stisniti, nasproti se pa plinava telesa mnogo skrčijo ali pa raztegujejo. Imenujte več trdnih in kapljivih teles! Ali kdo pozna tudi že katera plinova telesa? Med trdnimi telesi so nektera jako trda ali pa mehka, krhka, raztegljiva ali elastična (prožna). Trda so n. pr. demant in sploh biserji ali dragoceni kamni, marmor, jeklo itd. Pri teh trebamo namreč dosto moči, da je razdelimo ali zdrobimo. Vosek, testo, mokra ilovica i. dr. so pa mehka telesa, ktera z malo močjo razdelujemo in ki sprejmo in tudi obdržé vtiske.

Vsled te njihove lastnosti nam je tudi mogoče, da iz voska, testa izobrazujemo različne podobe, n. pr.: Ktere reči in podobe se pa delajo iz ila? Imenujte še več mehkih teles! Nektera telesa so krhka, t. j., da se z malo močjo že na več koscev razdrobé. Taka telesa so: stekla, žgani il, porcelan itd. Na taka telesa treba je ljudem posebno paziti, zlasti pa otrokom, da ne poskušajo pregosto, koliko so krhka. Imenujte še več krhkih teles, da bote je poznali in na-nje pazili. Imamo na dalje raztegljiva telesa. Ta je mogoče raztegovati, t. j. njihove delce premakniti, jim drugo lego prisiliti. To se zgodi, kedar taka telesa upognjemo, zdalšujemo, zavijamo i. t. d. Raztegljivo je: zlato, srebro, baker, cin, svinec i. t. d.

Posebno zanimiva so elastična telesa. Ako ta premakujemo v drugo lego, ako je namreč vpogujemo, zavijamo ali zdalšujemo, se zopet nazaj povrnó v prejšnjo lego, kakor hitro odjenjamo. Taka trupla so: gumielastika, jekleno pero, struna, tanek meč itd.

Elastična trupla nam mnogo koristijo. V žepnih urah je elastično jekleno pero, ki je tako zvito, da se hoče vedno odviti, in to je ravno premikalna moč v uri. Pri vozovih devajo v sedeže prožne ali elastične podlage, t. j. peresa. Zakaj to?

Na ta način so narejeni pri gospodi tudi stoli in postelje. Pri naših oblačilih imamo več elastičnega, da se v njih lože gibljemo. Kje zapazujete še elastična telesa?

Kako naj se razlaga pesem v ljudski šoli.

(Dalje.)

Avstrijski pesnik Lovro Lavoslav Haška, rojen na Dunaji dne 1. kimovca l. 1749, umrl dne 3. vel. serpana l. 1827, dobi torej nalogo, zložiti za to primerne besede; Hayden pa povabilo, ustvariti besedam primerni napev. Leta 1797 izvršila sta oba svojo nalogo v popolnoma zadovoljnost umetniškega grofa. Prihodnji cesarjev rojstni dan (12. svečana) bil je odločen za to, da se bode pesem prvikrat očitno pela. 28. prosenca, bil je tekst in napev z lastnoročnim podpisom grofa za tisk dovoljen. V kratkem času, komaj v 14 dneh morala se je pesem v dovolj velikem številu tiskati, da jo je bilo mogoče razposlati po avstrijskih deželah, da bi se potem povsod ob enem kakor izliv enakih čutov podložnih do svojega vladarja razodevala. In res 12. dan svečana l. 1797 bil je za vse udane in podložne dedne države dan, ko so se vsi poskušali v razodevanji udanosti, spoštovanja in ljubezni do svojega vladarja in njegove hiše. Po vsej državi bil je ta dan, dan praznovanja, veselja in radosti, poln gorečih in prisrčnih voščil za druzega deželnega svojega očeta.

Na najvišjo stopinjo pa je dospela navdušenost ljudstva, ko se je brala in zapela v igrališčih: „Bog ohrani cesarja Franca!“ in se cesar sami v svojej loži prikažejo. V Trstu se je pela slov. himna v pričo nadvojvoda Ferdinanda in njegove sopruge v krasno razvitljenem igrališči.

Hayden ni dobil za svoj trud samo primerne darú, ampak tudi še dragoceno tabačnico s podobo cesarjevo.

Komaj se je pesem slišala, že se je globoko vcepila in udomačila v srce vsakega Avstrijana, in to zavoljo njene spretosti v vsakem obziru, kajti ona je srčni odmev, kateremu ne zadostuje le velikanski spomin, ampak mora biti tudi glava in srce na pravem mestu, da je ona zares le za Avstrijanca.

Res da se v pesmi ne nahaja bog vedi kaki poetični duh, vendar jej podeljuje to tim večo vrednost, ker je v njej poglavitna misel vbrana z nravnim čustvom. Le poglejmo začetne besede: „Bog ohrani, Bog obvaruj“, ta prisrčno pobožni pozdrav, kateri je vsakemu Avstrijancu to, tako rekoč prirojen, veje skozi celo pesem, in ravno to, rekel bi, poslušalca nekako očara. Ni toraj čudo, ako je postala pesem kmalo popularna in prstonarodna.

Kakor je odmevala pesem cesarju Francu, (v nesrečo grozečih dnéh, ko so francoske sovražne bojne čete naši materini domovini in še celó glavnemu mestu pročile in žugale), stopivšemu v gledališče, da bi se pokazal svojim zvestim otrokom, tako mu je tudi odmevala l. svečana l. 1806, ko se je vračal žalostnega srca (zavoljo velike zgube) na Dunaj. Pa tudi me-

seca aprila l. 1809 razlegala se je po tirolskih planinah, spodbujaje k stanovitni udanosti do Avstrije; tako se je tudi razlegala, ko se je vračal cesar v veličastnem sprevodu v glavno mesto, premagovalši samosilnike Porenške; tako se je glasila 9. aprila l. 1826, ko se cesar prvič po svoji bolezni pelje skozi vrste veselega in navdušenega ljudstva; tisočkrat in tisočkrat je tako odmevala pri raznih dogodjajih po mestih in vaseh, po palačah in po revnih bajtah. Tako je odmevala tudi 12. svečana l. 1828 o praznovanji šestdesetletnice, tako tudi štiri leta pozneje, dne 1. sušca v poveličevanje nastopa štiridesetletnega vladanja. Tako pa se je tudi razlegala zadnjikrat dne 12. svečana l. 1835, malo dni pred smertjo (v noči 28. svečana do 1. sušca) njih Veličanstva, kakor da bi se preroško pesnikovo voščilo spolnilo:

„Poznim vnukom — drage želje!

Mir na svetu zapustit.

Bog obvaruj cesar Franca,

Srečo, zdravje Bog mu daj!“

(Dalje prih.)

Učilni načrt o nauku domovinskem.

(Dalje.)

XI. Razvedba in razgledovanje na obnebji.

Ponavljjanje dozdanjega: Obnebjje kot pol obla; vidno obzorje, štiri strani neba.

Nadaljevanje: Kraj, kjer solnce vzhaja ni vedno enaki. Le dva dni v letu, t. j. 21. sušca in 23. kimoveca vzhaja na jutrovníku ali vzhodniku, in tako zahaja v večeru ali zahodu; noč in dan sta takrat enako dolga. —

Od 21. sušca (začetek pomladi) do 21. rožnika pomika se solnčni vzhod (kraj kjer solnce vzhaja) vedno bolj proti severo-vzhodni ali polnočni strani, in ravno tako tudi zahod solncea bolj proti severo-zahodni strani. Pot, katero solnce ta čas stori, je čedalje bolj dolgo sejati, dnevi so vedno daljši, noči pa krajši. Najdaljši dan in najkrajša noč imamo 11. rožnika. Od sedaj se pomiče izhod solnce se zabrne) vedno bolj proti jutrajniku, (kjer je bilo 21 sušca) kamor dospe 23. kimoveca. Dan in noč sta zopet enako dolga, začne se jesen. Od slej pomiče se solnce vedno bolj proti jugovzhodu. Pot njegova je čedalje krajša, in zato ne vidimo solncea na nebu še tako dolgo sijati, kakor drugokrat. Dnevi se krajšajo, noči pa daljšajo do 21. grudna. Ta dan — začjenja se zima — je najkrajši, noč pa najdaljša, solnce se zopet zabrne, da bi solčni izhod zopet došel tje, kjer je izšlo, do jutrajnika ali vzhodnika, kamor tudi v resnici 21. sušca zopet dospe. Pot njegova je čedalje daljša, kar naredi, da se

tudi dnevi daljšajo, noči pa krajšajo. Solnce konča svoja pot v 365 dneh, 5 urah, 48 minutah in 48 sekundah, kar zovemo eno leto. Toda nam se le zdi, da se solnce okoli zemlje premiče; v resnici se le zemlja suče okoli svoje osi, in solnce je vedno pri miru. (Na tej stopinji zadostujejo dokazi o tem, ako se na vozu hitro peljemo i. t. d.)

Naša zemlja je res velika okrogla obla. Okolo nje sučejo se vsa druga nebeška telesa; solnce, mesec in zvezde. Solnce je $1\frac{1}{2}$ milijonov milj viši od naše zemlje, je vedno na enem kraju ter svoje lege in svitlobe nikdar ne spremeni. Okolo solnca sučejo se vsa druga nebeška telesa, ktera premičnice zovemo, in dobivajo od njega svojo svitloba in gorkoto.

Nasa zemlja je tudi taka premičnica in je oblaste podobe. Dokazi o tem zadostujejo na tej stopinji: popotovanje okolo zemlje; mrknjenje lune; okroglo obzorje in druge premičnice ali planeti.

Naša zemlja zasučje se a) v 24 urah enkrat okolo svoje osi od zahoda proti vzhodu, in vsled tega je vedno le ena polovica razsvitljena t. j. ima dan, druga polovica pa je temna, t. j. ima noč. Noč in dan naredita se tedaj iz sukanja zemlje okolo svoje osi. b) Naša zemlja suče se pa tudi okolo solnca na podolgasto-okrogli poti, in sicer v 365 dneh, 5 urah, 48 minutah in 48 sekundah. Pri tem zasukanji zemlja ne ostane vedno enako daleč od solnca in proti njemu enako zabrnjena, ampak kmalu je zužna kmalu severna poluta bližje ali dalje solnca. To pa stori, da med letom ni vedno enako gorko ali mrzlo, in tako postanejo štiri letni časi, pomlad, poletje, jesen in zima. K premičnicam prištevamo tudi mesec, kteri je tudi obla kakor naša zemlja in dobiva svojo svitloba od solnca. Mesec je 50krat manjši od naše zemlje in čez 50.000 milj od nje oddaljen. (Solnce je 20.000 milijonov milj od zemlje oddaljeno.) Mesec se okolo sebe v 29 dneh zasučje; v mesecu je tedaj en dan tako dolg, kakor pri nas 14, ravno toliko je tudi noč dolga. — Mesec se pa tudi ob enem zasučje okolo zemlje, in tako vidimo mesec dvakrat razsvitljen. Polna luna pravimo da je, kadar stoji mesec solnca ravno nasproti. Čez 7—8 dni vidimo mesec le še kot srp na desno obrnjen, t. j. zadnji krajec. Čez 8 dni pa ne vidimo nič mesca, ker je prišel ravno med nas in solnce, in je njegova od solnca razsvitljena stran od nas proč obrnjena, ter pravimo, da je mlaj ali mlada luna. Čez zopet 6—7 dni zagledamo srp, toda obrnjem je na levo, to je prvi krajec.

Med polno luno in med mlajem preteče 14 dni. Ako pa pride mesec na svoji poti ravno med zemljo in solnce, tedaj pravimo, da je solnce mrknilo. Zakaj? — Ako pride pa zemlja ravno med solnce in med luno, pa rečemo, da je luna mrknila.

Razun stalnih in premičnih zvezd so še repate zvezde ali

kometi. Od prejšnih so jako razločne, ker se premičejo po neznanih potih in to zelo nepravilno; pokažejo se redkokrat; za seboj imajo dolg svitel rep, kateri ni nič družega, nego razsvitljena megla. — Vse to obširneje.

Dopisi.

Iz Goriškega. Najhujši slovenski sovražnik mora priznati, da smo Slovenci v zadnjih letih velik korak v omiki storili; vendar trebalo bo še dokaj truda, predno bomo mogli meriti se z bolj izobraženimi narodi, kokor so n. p. Francozi, Nemci, i. t. d. In izobraževanja nam je treba, da pridemo do zaželenega cilja. Človek, če se sploh hoče zvati izobražen, mora poznati do korena svojo materinščino, ter jo pravilno pisati in govoriti. Bogu bodi potoženo, da se to pri nas le v redki meri nahaja. Slovenci, ki se imajo za izobražene, govoré ti takó slovenski, da se bogu usmili. In slovenski dijaki, kakó pa ti ubogo slovenščino trpinčijo! — Ne malokrat naletiš tu in tam na mladeniče, mešajoče nemške in laške besede meju slovenščino, in če je potem še poprašáš, kaj da so, dobiš za odgovor: „Smo višegimnazijaleci ali višerealeci.“ — Evo, dragi mi čitatelj, taka je pri nas; skoro vse ti govori le slab, popačen jezik, nepomislé, da s takim ravnanjem ne more se dospeti do blagega cilja. —

Ozrimo se zdaj pa na deželo, na slovenske vasi. Tukaj je vse le še žalostnejši. Kmetje, mladeniči in sploh vsi vaščani govoré le slab dijalekt. —

Iz doslé rečenega je ovidno, da Slovincem bo ugasnila „nade zvezda“, ako se ne bodo za narod vneti možje prizadevali, da se tem slabim navadam v okom pride. —

Največ vpljiva na to, da bi se odpravila ta slaba navada, imel bi domoljubni slovenski učitelj. Sicer bi njegovo pohvalno podvzetje ne bilo nezvezano s trudom i težavami, vendar dalo bi se „viribus unitis“, pri tem poznatno napredovati.

Pred vsem bodi slovenskemu učitelju to na sreči, da govori v šoli pri otrocih dobro pravilno slovenščino. Otrokom, ki dijalekt govoré, naj pové za to primerne, dobre slovenske izraze, pa naj vestno popravlja, če otroci slabo slovenski izgovarjajo. V viših razredih slovenske naloge veliko k temu pripomorejo.

Tudi knjižnice, v katerih bi se nahajale dobre slovenske bukve, bilo bi v vsakojaki šoli zelo želeti. —

Po takem ravnanji v šoli dosegel je učitelj že veliko; kakó pa naj bi ravnal z drugimi vaščani? — S temi naj učitelj o šolskih praznikih občuje, naj sklicuje zборе, naj občinstvo uči

ter kakor otrokom v šoli, baš takó naj popravlja učitelj občinstvu tuje neslovenske izraze. Tudi naj se tvega, da vcepi v srca slovenskega občinstva veselje do slovenske reči, sploh pa naj na vse kriplje dela na to, da kaj pripomore k omiki slovenskega ljudstva. — J. Leban.

Iz mariborske okolice. (Kratek odgovor nemškemu časopisu „Paedag. Zeitschrift.“) Preljubi nemški sobratje! Ako si Slovenci želimo slovenske skupščine napravljati, ali s tem Vam kakošno kvar učinimo, da nam to očitata? Mi Vam dragi sosedji! ne branimo, ako si Vaš hram od tal do stropa izslikate, samo pustite tudi Vi našega v miru! Vi pravite, da nam ne braniti si naš jezik izobraževati. Zakaj ste nam pa tistih sredstev zavidni, po katerih se jezik izobrazuje?! — To se pravi: Jaz ti ne branim nasititi se, samo jesti mi ne smeš! Oj, kako ste vendar premodri! — Od samih dreves že več gozda ne vidite!

Kdo bolj želi skupnega delovanja, kakor mi Slovenci. Če bodele Vi na nemškem polji pridno delali — mi pa na slovenskem, potem si bode mo roke v roko delali, in vse se bo dobro izteklo. Mi Slovenci smo že za nemščino tudi sposobni; ali od Vas ne vem, če ste za slovenščino?

Vi oponašate nadalje, da moči iz sosednih dežel k nam prihajajo. Slava in čast vsaki deželi, kamor sosedji radi prihajajo. Ali nimamo dosti pomanjkanja učiteljev? — Tedaj zadovoljni bodimo, ako jih dobimo. Nespodobno pa je, in za učitelja vse graje vredno, ako druge, posebno pa svoje sobrate, z nespodobnostimi pika.

—a—

Iz Šmarja pri Jelšovcu. Veselega srca ti dragi „Učitelj“ pošiljam danes prvi dopis iz Šmarja. In kaj bi ne, saj so rodoljubi Šmarčani storili en korak naprej. Naša dvorazredna šola je dobila še enega tovariša, namreč tretji razred, kterega slovesno odpertje je bilo 10. marca. Vsa šolska mladina se je zbrala omenjeni dan ob 1/29, praznično oblečena pri sv. maši in po maši je spremljala do šolske sobe novega učitelja in nekatere druge gospode. Veselega srca posedejo za tretji razred ugodni učenci svoje prostore v novi šolski sobi, in g. Brinšek, njihov dozrajni učitelj, povzame besedo, predstavi jim novega učenika in jim lepe nauke na srce polaga. Potem govori F. Jurkovič, zdajni učitelj tretjega razreda, o potrebi in koristi šol, ter razlaga, kaj se v sedajnem času v ljudskih šolah uči. Nazadnje je govoril g. Kunšič v imenu občiskega predstojnika in krajnega šolsk. sveta. Navdušeni so zapeli otroci potem cesarsko pesem, ter šli z dobrimi sklepi vsaki na svoj dom.

Dan odpertja tretjega razreda si bo gotovo vsaki zapomnil.

Male šolske kritike.

(O oddelkih po razredih) Ko so nove šolske postave „luč sveta zagledale“, izdalo je ministerstvo prehodne določbe, po katerih se je imelo šolstvo v letih 69 in 70 vravnati. V teh določbah govori tudi o učnih načrtih, in pri tej priliki priporočuje oddelke v razredih tako zelo, kakor da bi prva potreba bila, take oddelke nalašč narejati. Mi smo popolnoma proti temu. Prvo naše načelo o tem prašanju mora pač biti: Za vsaki razred, tudi za vsaki oddelek naj bi bil eden učitelj. Le tedaj, če ima učitelj otroke enake znanosti, enake starosti mogoče je dober napredek. Se ve, da je v enorazrednih šolah treba oddelkov, 2 ali 3; se ve, da je v 2. razredu na dvorazrednih šolah treba 2 oddelkih; toda v 3- in 4razrednih šolah jih že ni več tako treba. Zatorej si učitelji le nepotrebno delo nakladajo če je narejajo. Tu je že mogoče otroke po znanosti tako v razrede razdeliti, da pridejo enako „podkovani“ skupaj. Se ve, da bi najboljša bilo za vsako stopinjo po enega učitelja postaviti, toda izmed več slabih reči treba si je najmanj slabo izbrati. Te besede smo za to spregovorili, ker smo se večkrat že čudili o navadah nekterih učiteljev na 3- in 4razrednih šolah, da si v posameznih razredih oddelke delajo, ter se z vsakim oddelkom posebej pečajo.

Razne novice in drobtine.

(V šmarskem okraju) na slov. Štajeru snujejo učitelji slov. učiteljsko društvo. Dobro! V družbi je moč in napredek.

(V Planini na Kranjskem) bode 24. t. m. okrajni učiteljski zbor pod predsedništvom okrajnega š. nadzornika, g. Stegnarja. Na dnevnim redu je med drugim, volitev enega zastopnika učiteljstva v okrajni š. svet.

(„Narodna šola“) v Ljubljani razpošiljuje svojim udom mnogo šolskega in sicer prav dobrega in porabljivega blaga. Pri tem se trudita gg. Stegnar in Močnik, kterima gre v tej zadevi vsa čast in hvala.

(Nevednost šolskih svetovalcev.) Iz konjiškega okraja smo dobili dopis, iz kterega se razvidi, kako nevedni so ondošnji okrajni, zlasti pa tudi krajni š. svetovalci pri sv. Duha v Ločah. Hoteli so namreč v tem okraju napraviti 3. razred z nemškim učnim jezikom — pri čisto slovenskih otrocih. Ne čakaje zato dovoljenja razpišejo službo in vzmó si učitelja g. K., kteri se tudi brez dekreta na novo službo podá. A malo časa je v službi; ko zve od dež. š. sveta, da 3. razred ni dovoljen. Nevedni učitelj zapeljan še od nevednejših š. svetovalcev mora zavoljo tega le začasno plačo od 300 gld., namesto 400 gld. uživati. Bog pomagaj!

(V Videmu) bode društven zbor učiteljev, dne 24. aprila v učilnici s dnevnim redom, 27. februarja sprejetim. Začetek dopolne ob 10. uri.

Premembe v učiteljskem stanu po Slovenskem.

Na Štajerskem. G. J. Budna za nadučitelja v Črenoveih; g. J. Lavrič za podučitelja v Gradcu.

Na Kranjskem. G. J. Bozja za učitelja v Vipavi; g. Hudovernik za učitelja v Zaspem.

Založnik J. Lapajne.

Za vredništvo odgovoren F. Breier. — Tisk „Narodne tiskarne“ v Mariboru.